

PAPER DETAILS

TITLE: DIZI KARAKTERLERINDEN ETKILENME HAKKINDA IZLEYICI DEGERLENDIRMELERİ

AUTHORS: Selçuk KIRTEPE

PAGES: 115-130

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/303746>

DİZİ KARAKTERLERİNDEN ETKİLENME HAKKINDA İZLEYİCİ DEĞERLENDİRMELERİ*

Selçuk KIRTEPE**

Özet

Televizyon ve toplum arasında televizyon programları aracılığı ile bağ kurulur. Bu bağın periyodik olarak yenilenen öncelikli türü dizi filmlerdir. Bu program türünde hayatta bulunan unsurlara karakterler aracılığı ile yer verildiği görülür. Bu durum dizi film karakterlerine toplum üyelerine örnek oluşturunca bir özellik kazandırmaktadır. Bu noktada dizi filmlerde yer alan karakterler izleyicileri etkileyebilmektedir.

Bu çalışmada, dizi film karakterlerinden etkilenme, yaş ve meslek değişkenleri açısından incelenmiştir. Katılımcıların yaklaşık yarısı etkilenmediğini ifade etmiştir. Yarıya yakın bir kısmı ise düşük düzeylerde etkilendiğini belirtmiştir. Katılımcılar farklı düzeylerde etkilenme olduğunu ifade etmişlerdir. Bu ifadeler, dizi karakterlerinin izleyicileri etkilediğine işaret eder.

Anahtar Kelimeler: Dizi karakteri, izleyici, rol model.

REVIEWS OF THE AUDIENCE ABOUT THE INFLUENCE FROM TV SERIALS CHARACTERS

* Bu çalışma, "Selçuk Kırtepe, "Televizyon Dizilerinin Toplum Üzerindeki Etkileri Sosyo-Kültürel Bir Çözümleme (Erzurum Örneği)", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2014" Adlı doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Yrd. Doç. Dr., GOU İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, selcuk.kirtepe@gop.edu.tr

Abstract

The connection between television and society is established through television programs. Priority kind of this connection is tv serials that periodically renewed. In this kind of programme it has seen that things which found in life is given place by characters. This condition provides to tv serials characters to form model property. At this point the characters who take part in tv serials can influence the audience.

In this study, the influence from the tv serial characters has been investigated in terms of variables of age and occupation. Nearly half of the participants explained they are not effected. Almost nearly half of them expressed that they are effected at the low levels. Participants explained that they are effected at different levels. These statements are sign of tv serials characters effecting the audience.

Key Words: Movie character, audience, role model.

Giriş

“Bütün merakın görünene” odaklandığı bir dönemde ekrana yansıyan unsurlar önemli bir konuma yükselmektedir¹. Televizyon karşısında geçirilen sürenin kayda değer oranlarda artması, en çok izlenen program türlerinden birisi olan dizi film² oyuncularının temsil ettiği modelleri izleyicilerin daha sık aralıklarla görmesine neden olmaktadır. Tekrarın etkin gücünü³ aktif hale getiren bu izlemelerin bireylerin hayatında farkında olarak veya olmayarak bazı değişimlerin meydana gelmesine zemin oluşturabileceği düşünülebilir.

Bireylerin dünya hakkında bildiklerinin büyük kısmı kurgusal ama gerçeklikten payı olan sembolik gösterimlerle meydana gelmektedir⁴.

¹ Mesut Uçakan, *Düşünmek Zor Zenaat*, Filmarası Aylık Sinema Dergisi, Sayı: 26, Ekim 2012, s. 42.

² RTÜK, *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması*, 2012, s.24-25.

³ Gustave Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*, Hayat Yayınları, İstanbul 1997, s. 113.

⁴ Jim Shanahan, and Michael Morgan, *Television & Its Viewers: Cultivation Theory & Research*. Port Chester, NY, USA: Cambridge University Press, 1999. ProQuest ebrary.

Sembolik gösterimin yapıldığı ve geniş kitlelere hitap eden unsurlardan birisi de dizi filmlerdir. Dizi film; belli bir olay örgüsü içerisinde, sonraki bölümde ne olacağına dair merak uyandıran (kanca atma) ve periyodik olarak yayınlanan televizyon programıdır. Dizi filmlerde, toplumsal yapıda mevcut olan ve senaristin olası eklemelerini içeren günlük hayatın kurgusal açıdan zenginleştirilmiş şeklinin ekrana yansması yer almaktadır. Bu yansıyış *göstergelerin, imgelerin* ön plana çıktığı *sinemalaştırılmış* bir toplumu ortaya çıkarmıştır⁵. Bu durum toplum için (s)imgesel gösterimin somutlaşmış hali olan dizi film oyuncularını ve onların modelini sundukları yaşam tarzını ilgi çekici hale getirmektedir. Rol model olarak sunulan oyuncuların davranışlarının, izleyicilerin ve toplumun yaşam tarzına, aynı zamanda sosyal hayatın işleyişine örnek oluşturduğu söylenebilir⁶. Dizi oyuncularının –dizi içinde veya dışında- sergilediği davranışlar toplumu oluşturan bireylerin kendilerinden beklenen rolleri, uymaları gereken davranış kalıplarını⁷ zahmetsizce gözlemleyebildiği ve özdeşim kurabildiği sosyal çevrenin günümüzdeki en etkin yansıtıcı unsurlarından birisi olarak kabul edilebilir.

Günlük yaşamın bütün yönleriyle kurgulanarak gösterime sunulduğu dizi filmler, izleyici kitlesine bir takım örnek modeller sunabilmekte, satın alacağı şeyi belirlemesine yardımcı olabilmekte, ne giyeceğini belirlemek vb. hayatına dair birçok konuda vereceği kararları etkileyebilmektedir⁸. Dizilerin sahip olduğu bu pozisyonun, medyanın toplumda mevcut olan bakış açısının yaygınlaşmasına ve yerini pekiştirmesine zemin hazırlayan ideolojik bir aygıt olma fonksiyonu ile

Web. 12 March 2015, p. 22.

⁵ Bülent Diken ve Carsten Bagge Laustsen, *Filmlerle Sosyoloji*, Çev.: Sona Ertekin, Metis Yayınları, İstanbul 2010, s. 24.

⁶ Albert Bandura, *Social Learning Theory*, General Learning Corporation, United States of America, 1971, Elektronik erişim 09/03/2015, http://www.jku.at/org/content/e54521/e54528/e54529/e178059/Bandura_SocialLearningTheory_ger.pdf, s. 3.

⁷ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranış: Psikolojinin Temel Kuramları*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1991, s. 393.

⁸ Erol Gülbuğ, *Medya Üzerine Çalışmalar*, Beta, İstanbul, 2007, s. 236.

örtüştüğü ifade edilmelidir⁹. Dizi karakterlerini ve onların temsil ettikleri rol modelleri önemli konuma yükselten unsurların başında bu fonksiyonun yer aldığı söylenebilir. Aslında özellikle çocuklar için model olma bağlamında sahip olduğu rolün büyükler için de geçerli olmasını engelleyecek bir sınırlandırmanın olmadığı söylenebilir¹⁰. Bu noktada Albert Bandura'nın dikkatimizi çektiği 'gözlem tekniğinin-(model almanın)' öğrenme üzerinde sahip olduğu role değinilmelidir¹¹. Gözlem öğrenmenin temel unsurlarındandır. Toplum üyeleri bu tekniği değişik şekillerde ve araçlarla gerçekleştirmektedir. Periyodik olarak yayınlanan televizyon dizileri aracılığı ile söz konusu tekniğin farkında olarak veya olmadan toplumu oluşturan üyeler tarafından uygulandığı söylenebilir. Böylece dizi film karakterleri aracılığı ile bireylere yaşamları boyunca göremeyecekleri birçok davranış modelini defalarca seyredebilme imkânı sunulur. Bu bağlamda 'Bobo Doll' deneyi, gözleyerek (model alarak) öğrenmenin gerçekleşebileceğinin deneysel bir teyidi olarak kabul edilebilir¹².

⁹ A. Fulya Şen, Toplumsal Hareketler ve Medya: "Wall Street İşgali"nin Medyada Temsili, *Global Media Journal Turkish Edition*, Yıl 2012, Cilt 2, Sayı 4, s. 150.

http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/makaleler/GMJ_4_sayi_Bahar_2012/pdf/Sen.pdf, Erişim Tarihi: 4 Mart 2015

¹⁰ Murat Demirbaş ve Rahmi Yağbasan, Sosyal Öğrenme Teorisine Dayalı Öğretim Etkinliklerinin, Öğrencilerin Bilimsel Tutumlarının Kalıcılığına Olan Etkisinin İncelenmesi, *Eğitim Fakültesi Dergisi XVIII (2)*, 2005, 363-382, s. 368.

¹¹ Cüceloğlu, İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kuramları, s. 426.

¹² Bandura, söz konusu deneyinde bazı çocuklara bir film izlettiriyor. İzlettirdiği filmde, "Bobo doll (Hacıyatmaz)" adı verilen bir oyuncakla bağırıp söven, onu tekmeleyen biri görülmekte. Bunu izleyen çocuklar, daha sonra teker teker oyuncakla dolu bir odaya alınıyorlar. Tam oyunlarının ortasında, biri gelerek bu oyuncaklarla artık başka bir çocuğun oynayacağını söylüyor. İlgi çekici bu odadan çıkarılan ve hayal kırıklığına uğratılan çocuk, içinde az oyuncakın bulunduğu bir başka odaya alınıyor. Buradaki oyuncakların arasında "Bobo doll" da bulunuyor. Filmi izleyen gruptaki çocukların, "Bobo doll"a daha saldırgan davrandıkları gözlemleniyor. Deneyin ikinci aşaması diyebileceğimiz kısımda ise şiddeti uygulayan kişi bir grup çocuğa izletilen filmde ödüllendiriliyor, diğer çocuklara izletilen filmde de cezalandırılıyor. Sonunda ödül olan filmi izleyen çocuklarda, şiddet davranışı daha fazla gözlemleniyor. Ancak sonunda cezanın alındığı filmi izleyen çocuklar, bu davranışı yapmaktan kaçınıyor.

Saul, McLeod, (2014). "Bobo Doll Experiment.", Retrieved from <http://www.simplypsychology.org/bobo-doll.html>, Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2015.

Bu çalışma, toplum üyelerinin yaşamında kayda değer yere sahip olan dizi filmlerin odak noktasında yer alan dizi karakterleri ile izleyicilerin etkileşimini irdelemeyi amaçlamaktadır. Bu noktadan hareketle, dizi film karakterlerinden etkilenme konusunda izleyicilerin değerlendirmelerini incelemeyi konu edinmiştir. Çalışma, Erzurum ili örnekleminde gerçekleştirilmiş “Televizyon Dizilerinin Toplum Üzerindeki Etkileri Sosyo-Kültürel Bir Çözümleme (Erzurum Örneği)”¹³ başlıklı doktora tezinde yer alan anket çalışmasındaki izleyicilerin karakterlerden etkilenme konusunda verdikleri cevapların değerlendirilmesinden oluşmaktadır.

Söz konusu çalışma, 2010 yılı Mart ayında uygulanan anket formlarından elde edilen bilgileri ve 2008-2010 yıllarında yayınlanan televizyon dizilerini esas almıştır. Bu bağlamda örneklem grubunun dizi karakterlerinin davranışlarından etkilenme sorusuna verdikleri cevaplar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu cevapların yaş meslek değişkenleriyle olan ilişkisi yapılan analizler sonucu tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca anket uygulaması esnasında katılımcılarla yapılan görüşmeler ile verdikleri bilgilerin doğruluğu teyit edilmiştir. Ankette yer alan katılımcılar, tesadüfî (random) örneklem belirleme tekniğinden yararlanılarak tespit edilmiştir. Bu tekniğin daha objektif bir örneklem yapısı ortaya çıkarılabileceği öngörülmüştür. Dizi film karakterlerinden etkilenme, ‘Yaş’ ve ‘Meslek’ değişkenleri açısından değerlendirilmiştir.

YAŞ GRUPLARI VE DİZİ KARAKTERLERİNDEN ETKİLENME

İzleyicinin yaşı dizi karakterlerinden etkilenmede etkin rol oynayabilir. Çünkü her bir yaş grubunun kendine mahsus özellikleri vardır¹⁴. Bu özellikler bireylerin tercihlerinin ve tepkilerinin anlaşılmasını kolaylaştırabilir. Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen ‘Günlük yaşantınızda dizi film karakterin davranışlarından etkilendiğinizi düşünüyor musunuz?’ sorusuna verilen cevaplara göre aşağıdaki tablo elde edilmiştir.

¹³ Selçuk Kırtepe, “Televizyon Dizilerinin Toplum Üzerindeki Etkileri Sosyo-Kültürel Bir Çözümleme (Erzurum Örneği)”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2014.

¹⁴ Cüceloğlu, İnsan ve Davranış: Psikolojinin Temel Kuramları, s.337.

Tablo 1. Dizi Film Karakterinin Davranışlarından Etkilenmenin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşması.

Yaş		18-30		31-40		41-50		51-60		61 Ve Yukarısı		p
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Karakterin Davranışlarından Etkilenme	Hiç	103	56	77	56,2	40	51,9	21	41,2	7	23,3	X²=23,281 p=0,025
	Nadiren	44	23,9	27	19,7	11	14,3	17	33,3	12	40	
	Bazen	32	17,4	28	20,4	21	27,3	12	23,5	9	30	
	Her	5	2,7	5	3,6	5	6,5	1	2	2	6,7	

Analizler sonucu ulaşılan verilere göre ‘18-30’ yaş grubunda yer alan katılımcıların yarısından biraz fazlası dizilerdeki karakterlerin davranışlarından etkilenme hususunda ‘hiç etkilenmem’ seçeneğini işaretlemiştir. Bu seçeneği işaretleyen katılımcıların bazıları ile konuştuğumuzda dizilerdeki karakterlerin davranışlarından etkilenmeyi kendi açılarından kabul edilemez bir şey olarak gördüklerini özellikle ifade etmişlerdir. Böyle bir şeyin olmasını zayıflık göstergesi olarak kabul ettiklerini dile getirmişlerdir. Ancak günlük pratiklerin bilinirliği ve dönüştürülüşünde izlenen dizilerdeki karakterlerin fonksiyonu göz ardı edilmemelidir¹⁵. Her ne kadar açıkça ifade edilemese de bunun birçok noktada yansımalarını görebiliriz. Karakterin giyim tarzının modellenmesi, takılarının kullanılması, dizi müziklerinin beğenilmesi ve onlardan etkilenilmesi¹⁶ şeklinde dizi film karakterleri izleyicilerin hayatlarında değişik şekillerde yer alabilmektedir. Bu seçeneği sırasıyla ‘Nadiren

¹⁵ Sevim Cesur, Oya Paker, “Televizyon ve Çocuk: Çocukların TV Programlarına İlişkin Tercihleri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* www.e-sosder.com ISSN:1304-0278 Kış, 2007, C.6 S.19 (106-125), s. 112.

¹⁶ Nural İmik, “2000–2005 Arası Türkiye’de Televizyon Dizilerinde Kullanılan Müziğin Genç İzleyicilere Etkileri” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2006, s. 96.

Etkilenirim', 'Bazen Etkilenirim' ve son olarak da düşük bir düzeyde de 'Her Zaman Etkilenirim' seçeneklerinin takip ettiği görülmektedir.

Etkilenmenin meydana geldiği, ancak miktarı konusunda kararsızlığın olduğunu gösteren 'Bazen Etkilenirim' ve 'Nadiren Etkilenirim' seçeneklerinin toplam işaretlenme oranının da yarıya yakın miktarlarda olduğu dikkat çekicidir. Farklı düzeylerde olsa bile bu oranların, etkilenmenin meydana geldiğinin göstergesi olarak kabul edilmesi mümkündür.

'31-40', '41-50' ve '51-60' yaş gruplarıyla ilgili elde ettiğimiz verilere göre bu yaş gruplarında yer alan katılımcıların da dizilerdeki karakterlerin davranışlarından etkilenme hususunda büyük çoğunluğunun 'Hiç Etkilenmem' seçeneğini işaretlediği görülmüştür. Bu seçeneği sırasıyla 'Bazen Etkilenirim', 'Nadiren Etkilenirim' ve en son 'Her Zaman Etkilenirim' seçeneklerinin takip ettiği analiz sonuçlarından görülebilir. Bu gruplarda '18-30' yaş grubunda olduğu gibi etkilenmenin olduğunu itiraf etmeye sıcak bakılmadığı anlaşılmıştır. Ancak bu gruplarda yer alan katılımcıların 'Bazen Etkilenirim' ve 'Nadiren Etkilenirim' seçeneklerine yaptığı işaretleme oranlarının kayda değer olduğu belirtilmelidir. Çünkü bu maddelerin tercih edilmesi farklı düzeylerde de olsa etkilenmenin varlığına işaret olarak kabul edilebilir.

'61 ve üzeri' yaş grubuyla ilgili elde edilen sonuçlara göre katılımcılar, dizilerdeki karakterlerin davranışlarından etkilenme hususunda en çok 'Nadiren Etkilenirim' seçeneğini işaretlemiştir. Bu seçeneği sırasıyla 'Bazen Etkilenirim', 'Hiç Etkilenmem' ve son olarak da 'Her Zaman Etkilenirim' seçeneklerinin takip ettiği görülmektedir. Bu netice etkilenmenin meydana geldiğine işaret etmektedir. Bu yaş grubunda elde edilen sonuçlar yaşı büyümekle etkilenmeyi engelleyici bir unsur olmadığına işaret edebilir. Bir anlamda bu yaş grubunun çekinmeden hissettiklerini sonuçlara yansıttığı söylenebilir.

Bütün gruplarda en düşük düzeyde 'Her Zaman Etkilenirim' seçeneğinin çıkması dikkat çekicidir. Elde edilen bu sonuç katılımcıların kendi ifadelerinden hareketle dizilerdeki karakterlerin davranışlarından

etkilenme oranının oldukça az olduğuna işaret etmektedir. Ancak kısa bir bakış ile çevremizde bulunanların giyim tarzlarının, kullandıkları –saat, yüzük, kolye, vb.- aksesuarların, konuşma şekillerinin vb. dıştan rahatlıkla fark edilebilecek unsurlarda dizi karakterlerini taklit ettiği gözlenebilir. Bu bağlamda turistik amaçlı gezilerin dizilerde veya filmlerde görülen yerlere yapılması önemli bir örnek olarak kabul edilebilir¹⁷. Bu örneğin dizi filmlerin ve karakterlerinin etki alanının tahmin edilenden daha kapsamlı olabileceğine işaret ettiği belirtilmelidir¹⁸. ‘61 ve Yukarısı’ yaş grubunda yer alan katılımcılar hariç diğer gruplarda ki en yüksek orana ‘Hiç Etkilenmem’ seçeneğinin sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu dizilerdeki karakterlerin davranışlarından etkilenmediğini ifade etmiştir. Bu bulgulardan izleyici ifadelerinden hareketle etkilenmenin minimum düzeyde gerçekleştiği sonucu çıkabilir. Ancak burada bireyin kendinde meydana gelecek etkilenmeyi sağlıklı bir şekilde fark edemeyebileceği de hesaba katılmalıdır. Ayrıca birilerinin etkisinde kalmaya veya birilerini taklit etmeye karşı geliştirilen tepkisel yaklaşımın ‘Hiç Etkilenmem’ ifadesinin tercihindeki rolü dikkate alınmalıdır. Bu gerekçelerin yanı sıra doğrudan gençleri hedef alan bir çalışmada %72 oranında dizi karakterlerinin modellendiğinin¹⁹ belirtilmesi, anket sorusunun objektif bir şekilde cevaplanmadığına işaret edebilir. Bu tespiti haklı çıkaracak diğer bir noktada olumsuz davranışlar sergileyerek ‘kötü’ nitelenmesine tabi tutulan karakterlerin modellenmesine gösterilen tavırdır²⁰. Katılımcılar bu kategoride yer alan karakterler için oldukça düşük düzeylerde olumlu yanıt vermişlerdir.

¹⁷ Pars Şahbaz, Arzu Kılıçlar, “Filmlerin ve Televizyon Dizilerinin Destinasyon İmajına Etkileri”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 1/1 (2009) 31-52, s. 37.

¹⁸ Graham Busby and Julia Klug, “Movie-induced Tourism: The Challenge Of Measurement And Other Issues”, *Journal of Vacation Marketing*, 2001, 7 (4): 316–332, s. 317

¹⁹ Yaşar Erjem ve Mustafa Çağlayandereli; “Televizyon ve Gençlik: Yerli Dizilerin Gençlerin Model Alma Davranışı Üzerindeki Etkisi”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1), Mayıs, 2006, s. 24.

²⁰ Erjem ve Çağlayandereli; “Televizyon ve Gençlik: Yerli Dizilerin Gençlerin Model Alma Davranışı Üzerindeki Etkisi”, s. 25.

MESLEK GRUPLARI VE DİZİ KARAKTERLERİNDEN ETKİLENME

Araştırmada yer alan katılımcıların dizi film karakterlerinden etkilenmelerinin ‘Meslek’ değişkeni açısından incelenmesi yapılırca aşağıda yer alan tablo elde edilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Karakterin Davranışlarından Etkilenmesinin Meslek Değişkenine Göre Farklılaşması

Meslek		Ev hanımı		İşçi		Serbest Meslek		Memur		Emekli		Öğrenci		İşsiz		Diğer		p
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Karakterin Davranışlarından	Hiç Etkilen	34	44,2	47	55,3	35	64,8	63	66,3	21	28,8	44	53	2	28,6	2	40	p=0,000 X ² =57,771
	Nadiren Etkilenir	14	18,2	13	15,3	12	22,2	14	14,7	31	42,5	20	24,1	4	57,1	3	60	
	Bazen Etkilenir	22	28,6	21	24,7	7	13	16	16,8	20	27,4	15	18,1	1	14,3	0	0	
	Her Zaman Etkilenir	7	9,1	4	4,7	0	0	2	2,1	1	1,4	4	4,8	0	0	0	0	

Analiz sonuçları incelendiğinde elde edilen sonuçlara göre ‘ev hanımı’ meslek grubunun karakterin davranışlarından etkilenme konusunda büyük çoğunluğun ‘Hiç Etkilenmem’ seçeneğini işaretlediği görülmektedir. Bu seçeneği sırasıyla ‘Nadiren Etkilenirim’, ‘Bazen Etkilenirim’ ve ‘Her Zaman Etkilenirim’ maddeleri takip etmektedir. Ev hanımlarının kadın programlarına yönelik ifade ettikleri olumsuz tutumların bu cevaplar ile uyumluluk arz ettiği düşünülebilir²¹. Ancak dizilerde yer alan birçok unsurun; mekân tefrişi, giyim/takı tarzları, marka gibi izleyicilerde örneklerine rastlandığı belirtilmelidir²². Bunun da

²¹ Bahset Karslı, “Medyadaki Reality Show ve Kadın Programlarının Türk Aile Yapısına Etkisi (Erzurum Örneği)”, *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Erzurum 2006, s. 70-71.

²² Vesile Çakır, Edanur Kınıt; “Televizyon Dizilerinde Ürün Yerleştirme ve Sponsorluğun Sonuçları” *Global Media Journal: TR Edition* 5 (9) Fall 2014, s. 44-45.

etkilenmenin bir türü olduğu söylenebilir. Bu açıdan dizi filmlerin izlenme oranının bu kategoride yer alan katılımcılar açısından rol oynama ihtimali vardır. Bu nedenle programcılar bu tarz programlarda ürün yerleştirme çalışmaları yapılmaktadır. Bu çerçevede film devam ederken reklamı yapılmak istenilen ürünlerin arka planda yer alması veya altyazı gibi görsellerle izleyicilere ulaştırıldığı görülmektedir. Bu reklamın hatırlanmasının, o ürünün satın alınmasının; dizinin reyting oranı ve izleyicilerin ihtiyaç duyduğu unsurlarla örtüştüğü söylenebilir. Bu noktada ev hanımlarının tavrının önemli bir yeri olduğu özellikle ifade edilmelidir. Çünkü ev hanımları sadece bir kişilik, kendileri açısından düşünmeyip bilakis bütün aile üyelerini alakadar edecek şekilde kapsamlı tercihlerde bulunabilmektedirler.

‘İşçi’, ‘Serbest meslek’, ‘Memur’ ve ‘Öğrenci’, meslek gruplarında olan katılımcıların karakterin davranışlarından etkilenme konusunda büyük çoğunluğun ‘Hiç Etkilenmem’ seçeneğini işaretlediği görülmektedir. Bu seçeneği sırasıyla ‘Bazen Etkilenirim’, ‘Nadiren Etkilenirim’ ve ‘Her Zaman Etkilenirim’ seçeneklerinin takip ettiği görülmektedir. Bu kategoride yer alan katılımcıların bedeni iş yüklerinin fazla oluşu dizi filmleri izlemelerine engelleyici etkide bulunabilir. Ancak ‘Serbest meslek’, ‘Memur’ ve ‘Öğrenci’ gruplarında olan katılımcıların dizi filmleri izleme oranlarının çok farklı olmaması dikkat çekmektedir²³.

‘Emekli’ ve ‘İşsiz’ meslek gruplarında olan katılımcıların karakterin davranışlarından etkilenme konusunda büyük çoğunluğunun ‘Nadiren Etkilenirim’ seçeneğini işaretlediği görülmektedir. Etkilenmenin olduğu, ancak bunun sıklığının çok az bir oranda gerçekleştiği belirtilmiştir. ‘Hiç Etkilenmem’ seçeneği ise aynı oranlarda işaretlenerek etkilenmeye karşı izleyicilerin hissettiği olumsuzluk adeta oranlara yansıtılmıştır. Bu seçeneği ise sırasıyla ‘Bazen Etkilenirim’ ve ‘Her Zaman Etkilenirim’ seçenekleri takip etmektedir. Bu iki grupta yer alan katılımcıların ‘bazen’ ve ‘nadiren’ seçenekleri ile ilgili yaptıkları işaretlemeler dikkate alındığında oldukça yüksek bir oran olduğu anlaşılr. Bu seçeneklerin bu düzeyde yoğun

²³ Kırtepe, “Televizyon Dizilerinin Toplum Üzerindeki Etkileri Sosyo-Kültürel Bir Çözümleme (Erzurum Örneği)”, s. 129.

işaretlenmesi diğer gruplarda da olan etkilenmenin bu iki grupta daha fazla olduğu kanaatini güçlendirdiği düşünülebilir²⁴.

‘Diğer’ meslek grubundan olan katılımcıların karakterin davranışlarından etkilenme konusunda büyük çoğunluğunun ‘Hiç Etkilenmem’ seçeneğini işaretlediği görülmektedir. Bu seçeneği ‘Nadiren Etkilenirim’ seçeneği takip etmektedir. Bu grupta yer alan katılımcıların ‘Bazen Etkilenirim’ ve ‘Her Zaman Etkilenirim’ seçeneklerini işaretlemediği görülmektedir.

Yapılan analizler neticesinde araştırmaya katılanların ‘Meslekleri’ ile ‘Karakterin Davranışlarından Etkilenme’ arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Elde edilen bulgulara göre ‘işsiz’ meslek grubunda olan katılımcılar hariç bütün meslek gruplarında ‘hiç etkilenmem’ seçeneği en yüksek oranlarda işaretlenmiştir. Meslek gruplarının çoğunda yüksek oranda etkilenmenin olmadığı ifade edildiği görülmektedir. ‘Nadiren etkilenirim’ ile ‘Bazen etkilenirim’ diyen katılımcıların oranının ‘Hiç etkilenmem’ diyenlere oranla daha düşük olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. ‘Her zaman etkilenirim’ diyen katılımcıların oranının ise düşük düzeylerde olduğu görülmektedir. Bu durumda meslek değişkenine göre etkilenme oranının daha düşük olduğu ifade edebilir.

Dizilerin toplum üzerinde yön belirleyici konumunun olabileceği bizzat bu işle uğraşanlar oyuncular tarafından da dile getirilmektedir²⁵. Katılımcıların etkilenme ile ilgili düşük oranlı işaretlemeleri dizi filmlerin kültür öğeleri üzerindeki tesirlerini yok saymaya gerekçe olamaz²⁶. Dizi filmlerin ana unsuru olan dizi karakterleri, kültür öğeleri üzerinde etki meydana gelmesinde rol alabilmektedir. Bu karakterler üzerinden sosyal

²⁴ Ayşe Belgin Işınbark, Televizyon Yayınlarının Kadınların Genel Davranışları ve Siyasi Tercihleri Üzerine Etkileri (İstanbul İlinde Bir Alan Araştırması), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1992, s. 186-190.

²⁵ ‘Kurtlar Vadisi Pusu’ dizisinin ana karakterini canlandıran Necati Şaşmaz yapımcısı ve Pana Film ortaklarından Bahadır Özdenir ile bir söyleşi, <http://www.nazlimcafe.com/forum/2009/09/21/bahadir-ozdener-ve-necati-sasmaz-ile-soylesi/>, Erişim Tarihi: 18 Ocak 2012.

²⁶ Cesur ve Paker, “Televizyon ve Çocuk: Çocukların TV Programlarına İlişkin Tercihleri”, s. 108.

okumalar yapılmakta ve izleyicilerle paylaşılmaktadır. Böylece toplum üyeleri, kendilerine sunulan rol model aracılığı ile belirli konu veya konular hakkında düşünmeye, değerlendirmeler yapmaya, kimi zaman davranışlar sergilemeye yönlendirilebilmektedir²⁷. Bu konuda yapılmış başka çalışmalarda da bu yönlendiricilik fonksiyonuna dikkat çekilmiştir²⁸. Dizi film karakterleri, bir anlamda Bandura'nın 'Sosyal Öğrenme Kuramı' çerçevesinde ifade ettiği 'gözleyerek ve model alarak öğrenmenin' gerçekleşmesinde rol oynayabilmektedir²⁹. Bu tarz öğrenmenin tarih boyunca farklı araçlarla yapıldığı gözlemlenmiştir. Geçmişte bu fonksiyonu yerine getiren araçların; destanlar, hikâyeler ve Kuran kıssaları olduğu görülür³⁰.

Sonuç

Dizi filmlerdeki karakterlerin toplum üyeleri üzerindeki etkisini izleyicilerin ifadeleri ile ele alan bu çalışmada verilen cevaplar yaş ve meslek değişkenleri açısından incelenmiştir. Katılımcıların yaklaşık yarısının etkilenme olmadığı, yarıya yakın bir kısmının ise düşük düzeylerde etkilenme olduğu yönünde kanaat taşıdıkları anlaşılmıştır. Aslında düşük düzeylerde bile olsa etkilenme olduğunun ifade edilmiş olması etkilenmenin var olduğuna işaret olarak kabul edilebilir. Dizi karakterleri aracılığı ile aktarılan tutum, davranış ve yaşama dair bilgilerin toplumda yansımaları olduğu gözlenmektedir. Neticede farklı aşamalarda da olsa karakterlerden etkilenmenin var olduğu anlaşılmıştır. Bu çerçevede dizi karakterlerinden en çok etkilenmenin yaş değişkenine göre '61 ve Yukarısı' grupta, meslek açısından 'İşsiz' grubunda olduğu anlaşılmıştır.

²⁷ Özlem Güllüoğlu, Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Popüler Kültür Ürünlerini Benimsetme ve Yayma İşlevi Üzerine Bir Değerlendirme, <http://www.asosindex.com/journal-article-fulltext?id=18922&part=1>, Erişim Tarihi: 22 Mart 2015, s. 72.

²⁸ Karşı, "Medyadaki Reality Show ve Kadın Programlarının Türk Aile Yapısına Etkisi (Erzurum Örneği)", s. 102-103.

²⁹ Albert Bandura, Dorothea Ross, and Sheila A. Ross, İmitation Of Film-Mediated Aggressive Models, *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1963, Vol. 66, No. 1, 3-11, s. 3.

³⁰ Osman Sınay, "Medeniyetler Adaletle Yükselir Adaletsizlikle Yıkılır", *Filmarası Aylık Sinema Dergisi*, (Röportaj: Gülcan Tezcan), Sayı: 26, Ekim 2012, s.27-28.

Kaynaklar

- Akdeniz, S., *Bağımsızlığın Temelleri*, Bayrak Yay., İstanbul 1992.
- _____, *Kültür Sömürgeciliği*, M.Ü.V. Yay., İstanbul 1997.
- Bandura A., Ross D., and A. Ross S., Imitation Of Film-Mediated Aggressive Models, *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1963, Vol. 66, No. 1, 3-11.
- Busby G. and Klug J., "Movie-induced Tourism: The Challenge Of Measurement And Other Issues", *Journal of Vacation Marketing*, 2001, 7 (4): 316-332.
- Cüceloğlu, D., *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kuramları*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1991.
- Çakır, V. ve Kınıt, E.; "Televizyon Dizilerinde Ürün Yerleştirme ve Sponsorluğun Sonuçları" *Global Media Journal: TR Edition* 5 (9) Fall 2014.
- Çıngı, H., Haz: Can, C. E., Kubalı, D., Erkek, E., Tezcan, F., Filiz, F., Konşuk, H. Varlı, Ş., Tunç, T., Ankara İli Kentsel Bölgelerinde Televizyon İzleme Eğilimi İle İlgili Araştırma, Hacettepe Üniversitesi İstatistik Bölümü, Haziran, 2006.
- Demirbaş M. ve Yağbasan R., "Sosyal Öğrenme Teorisine Dayalı Öğretim Etkinliklerinin, Öğrencilerin Bilimsel Tutumlarının Kalıcılığına Olan Etkisinin İncelenmesi", *Eğitim Fakültesi Dergisi* XVIII (2), 2005, 363-382.
- Dijk, T. A. V. Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları, *Medya, İktidar, İdeoloji*; (Der. ve Çev.: Mehmet Küçük), Ark Yayınevi, Ankara 1994.
- Diken B. ve Laustsen, C. B. *Filmlerle Sosyoloji*, (Çev. Sona Ertekin), Metis Yayınları, İstanbul 2010.
- Dönmezer, S., *Toplumbilim*, Beta Yayınları, İstanbul 1994.
- Enderun, M. A. *Beyaz Perdenin Din Algısı*, Işık Yayınları, İstanbul 2012.
- Erdoğan, İ., *İletişimi Anlamak*, Erk Yay., Ankara 2005.
- _____, *İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş*, İmge Kitabevi, Ankara 1997.
- Ergül, H., Gökalp, E., Cangöz, İ., 'Medya Ne ki... Her Şey Yalan!' Kent Yoksullarının Günlük Yaşamında Medya, İletişim Yayınları, İstanbul 2012.
- Ergül, H., *Televizyonda Haberin Magazinleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.
- Erjem, Y., ve Çağlayandereli, M., "Televizyon ve Gençlik: Yerli Dizilerin Gençlerin Model Alma Davranışı Üzerindeki Etkisi", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1), Mayıs, 2006.

- Esslin, M., *TV Beyaz Camın Arkası*, (Çev.: Murat Çiftkaya), Pınar Yay., İstanbul 1991.
- Giddens, A., *Sosyoloji*, (Yayına Haz.: Hüseyin Özel, Cemal Güzel), Ayraç Yayınevi, Ankara 2000.
- Gülbuğ, E., *Medya Üzerine Çalışmalar*, Beta, İstanbul 2007.
- Gülmez, E. *Televizyonun Kadınların Gündelik Yaşamlarına Etkisinin Sosyolojik Açidan İncelenmesi: Elazığ Örneği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2007.
- Günay, Ü., *Din Sosyolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul 2003.
- Hall, S., "Kültür, Medya ve İdeolojik Etki", *Medya, İktidar, İdeoloji*; Der. ve Çev.: Mehmet Küçük, Ark Yayınevi, Ankara 1994.
- Işınbark, A. B., *Televizyon Yayınlarının Kadınların Genel Davranışları ve Siyasi Tercihleri Üzerine Etkileri (İstanbul İlinde Bir Alan Araştırması)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1992.
- İbni Haldun, *Mukaddime*, (Çev. Z. Kadiri Ugan), 1. Cilt, M.E.B. Yay., İst. 1990.
- İmik, N., *2000-2005 Arası Türkiye'de Televizyon Dizilerinde Kullanılan Müziğin Genç İzleyicilere Etkileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2006.
- İnceoğlu, Y., *Medya ve Toplum*, Der Yayınları, İstanbul 1998.
- Karakoç, E., *Medya Aracılığıyla Popüler Kültürün Aktarılmasında Toplumsal Değişkenlerin Rolü*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007.
- Karasar, N., *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2009.
- Karslı B., "Medyadaki Reality Show ve Kadın Programlarının Türk Aile Yapısına Etkisi (Erzurum Örneği)", Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2006.
- Kılıçcioğlu, F. E., *Televizyon Ana Haberlerinin Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Bağlamında İrdelenmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2009.
- Kırtepe, S. "Televizyon Dizilerinin Toplum Üzerindeki Etkileri Sosyo-Kültürel Bir Çözümleme (Erzurum Örneği)", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2014.
- Koçak, A., *Televizyon İzleyici Davranışları Televizyon İzleyicilerinin Tercihleri ve Doyumları Üzerine Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniv. Sos. Bil. Enst. Konya 2001.

- Konukman, E. A., *Medya ve Kültür: Son Dönem Televizyon Dizilerinin Yaşam Tarzı Üzerindeki İmgeleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.
- Le Bon, G., *Kitleler Psikolojisi*, Hayat Yayınları, İstanbul 1997.
- McQuail, D., ve Windahl, S., *İletişim Modelleri -Kitle İletişim Çalışmalarında-*, Çev.: Konca Yumlu, İmge Kitabevi, Ankara 2005.
- Mutlu, E., *Televizyon ve Toplum*, TRT Yayınları, Ankara 1999.
- Nirun, N., *Sistemik Sosyoloji Yönünden Sosyal Dinamik Bünye Analizi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını-Sayı:56, Ankara 1991.
- Oskay, Ü., *XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişimin İşlevleri Kuramsal Bir Yaklaşım*, Der yayınları, İstanbul 2002.
- Öztürk, H. E., *Çocuğun Sosyalleşmesinde Televizyonun Etkisi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 1999.
- Shanahan, J., and Morgan, M., *Television & Its Viewers : Cultivation Theory & Research*, Port Chester, NY, USA: Cambridge University Press, 1999.
- ProQuest ebrary. Web. 12 March 2015.
- Sınav O., "Medeniyetler Adaletle Yükselir Adaletsizlikle Yıkılır", *Filmarası Aylık Sinema Dergisi*, (Röportaj: Gülcan Tezcan), Sayı: 26, Ekim 2012.
- Şahbaz P., ve Kılıçlar A., *Filmlerin ve Televizyon Dizilerinin Destinasyon İmajına Etkileri*, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 1/1 (2009) 31-52.
- Tanrıöver, H. U., *Türkiye'de Film Endüstrisinin Konumu ve Hedefleri*, İTO Yayınları, İstanbul 2010.
- Tavşancıl, E., ve Aslan, A. E., *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*, Epsilon Yay., İstanbul 2001.
- Türkoğlu, N., *Toplumsal İletişim; İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara; Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar*, Urban, İstanbul 2010.
- Uçakan, M. "Düşünmek Zor Zenaat", *Filmarası Aylık Sinema Dergisi*, Sayı: 26, Ekim 2012.
- Ülken, H. Z., *Sosyoloji Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1969.

Elektronik Kaynaklar

- Akman, N., *Nilgün Öneş ile Yapılan Mülakat*, <http://www.nuriyeakman.net/node/1688>; Erişim Tarihi: 29 Eylül 2011.
- Bandura, A., *Social Learning Theory*, General Learning Corporation, United States of America, 1971, Elektronik erişim 09/03/2015, http://www.jku.at/org/content/e54521/e54528/e54529/e178059/Bandura_SocialLearningTheory_ger.pdf, s. 3.

- Bushman, B. J. ve H., L. Rowell. 'Short-term and Long-term Effects of Violent Media on Aggression in Children and Adults', [Elektronik Erişim], Arch Pediatr Adolesc Med. 2006;160:348-352, 2006 *American Medical Association*, Downloaded from www.archpediatrics.com, on December 13, 2008, Erişim Tarihi: 21 Mart 2009.
- Cesur S. ve Paker O., "Televizyon ve Çocuk: Çocukların TV Programlarına İlişkin Tercihleri", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi www.e-sosder.com ISSN:1304-0278 Kış -2007 C.6 S.19 (106-125).
- Güllüoğlu Ö., Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Popüler Kültür Ürünlerini Benimsetme ve Yayma İşlevi Üzerine Bir Değerlendirme, <http://www.asosindex.com/journal-article-fulltext?id=18922&part=1>, Erişim Tarihi: 22 Mart 2015.
- <http://www.diziler.com/video-izle/dirilis-ertugrul-11-bolum-fragmani-17444>, Erişim Tarihi: 28 Şubat 2015.
- <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx>; Erişim tarihi: 30 Ekim 2009.
- <http://www.nazlimcafe.com/forum/2009/09/21/bahadir-ozdener-ve-necati-sasmaz-ile-soylesi/>, Erişim Tarihi: 18 Ocak 2012.
- Işık F. ve Aslanalp D., Bülent Alkış (oyuncu) ile yapılan bir röportaj, <http://www.diziler.com/bulent-alkis-roportaji-12560-haber>, Erişim Tarihi: 28 Şubat 2015.
- McLeod, S. A. (2014). "Bobo Doll Experiment.", Retrieved from <http://www.simplypsychology.org/bobo-doll.html>, Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2015.
- Mora, N., "Medya ve Kültürel Kimlik", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2008, 5:1, 3-4, <http://www.insanbilimleri.com>, Erişim Tarihi: 25 Şubat 2012.
- RTÜK İzleyici Eğilimleri Araştırması-2 (Elektronik Sürüm). http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/DosyaIndir.aspx?icerik_id=0ff756b8-292d-4269-9dbc-2bbfe6782cf0; Erişim Tarihi: 15 Şubat 2009.
- http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=2b63202a-4f60-4ab5-9204-b593263e32eb; Elektronik Erişim: 15 Şubat 2013.
- Şen, A. F., Toplumsal Hareketler ve Medya: "Wall Street İşgali"nin Medyada Temsili, *Global Media Journal Turkish Edition*, Yıl 2012, Cilt 2, Sayı 4, s. 150 http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/makaleler/GMJ_4_sayi_Bahar_2012/pdf/Sen.pdf, Erişim Tarihi: 4 Mart 2015.
- Kırtepe, S., Hüseyin Avni Danyal (oyuncu) ile 01 Mart 2012 tarihinde yapılan söyleşi.